

Б. Брилін,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри музикознавства,
інструментальної підготовки та хореографії
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського,

В. Бриліна,
кандидат педагогічних наук,
доцент

V. Brylin,
doctor of pedagogical sciences,
Professor of the Department of Musicology,
instrumental training and choreography
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

V. Brylina,
Associate Professor of Art Disciplines
preschool and primary education

МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБОМ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ

THEATRALIZATION OF UKRAINIAN FOLK SONG AS A MEANS OF MUSIC AND AESTHETIC EDUCATION OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN

***Анотація.** У статті розглядаються актуальні проблеми сучасної педагогічної науки – формування естетичної культури молодших школярів у процесі театралізованої діяльності. Визначено роль та місце естетичної культури у виховному процесі на основі аналізу стану розробленості цієї проблеми у науковій теорії та виховній практиці. З'ясовано вагомість театралізованої діяльності, театралізації та інсценізації української народної пісні як засобу музично-естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку.*

***Abstract.** The article is devoted to the topical problem of modern pedagogical science - the formation of aesthetic culture of junior schoolchildren in the process of theatrical activities. Based on the analysis of the state of development of this problem in scientific theory and educational practice, the importance of dramatization of Ukrainian folk songs as a means of musical and aesthetic education is clarified, the role and place of aesthetic culture and theatrical activities of primary school children in aesthetic education of children.*

***Ключові слова:** естетична культура, молодший шкільний вік, музично-естетичне виховання, театралізована діяльність, українська народна пісня.*

Key words: aesthetic culture of junior schoolchildren, junior school age, musical and aesthetic education, theatrical activity, Ukrainian folk song.

В умовах сучасного освітнього процесу зростає вагомість розробки питань формування естетичної культури у вихованні підростаючого покоління. Актуальною і важливою проблемою сучасної педагогічної науки є формування естетичної культури дітей молодшого шкільного віку. Значну роль в цьому процесі відіграє використання мистецтва, зокрема, музичного, яке в образно-звуковій формі відображає та узагальнює досвід емоційного ставлення особистості до життя; розкриття психолого-педагогічних основ формування естетичного відношення дітей до музичного мистецтва у процесі театралізованої діяльності.

Проблема формування естетичної культури молодших школярів, розвитку емоційно-естетичного відношення до музичного мистецтва є складною та багатогранною. Вона є предметом дослідження представників різних галузей науки: естетики (Б. Додонов, І. Степаняк, Г. Шингаров); психології (С. Науменко); мистецтвознавства (О. Костюк); педагогіки (Н. Ветлугіна, Л. Джикія, К. Хавнерта інші); естетичного виховання особистості, яка широко репрезентована в працях сучасних педагогів та діячів освіти – Л. Артемової, Г. Вашенко, Л. Масол, О. Поліщук, О. Рудницької.

Один з пріоритетних напрямків реформування основ національного виховання, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення, формування інтелектуального та культурного потенціалу особистості визначено в Державній Національній програмі «Освіта» Україна XXI століття: «у вирішенні даної проблеми особливу роль відіграє мистецтво як невід’ємна складова культури народу, як спосіб образного освоєння оточуючого світу, як складова духовного життя людини і суспільства» [1, с. 3]. Використання театрального мистецтва як засобу творчого розвитку особистості дитини, підтверджує необхідність застосування театралізованої діяльності молодших школярів в освітньому процесі з метою вдосконалення їх творчих здібностей та формування естетичної культури.

Найбільш сприятливий період розвитку музичних здібностей – це молодший шкільний вік. Це саме той час, коли закладаються основи духовності, свідомості, естетичних та моральних якостей, загальної та художньої культури. Теоретичний аналіз наукових засад естетичного виховання виявляє значущість організації театралізованої діяльності, інсценізації української народної пісні у виховній практиці молодших школярів.

Мета статті – розкриття педагогічного потенціалу музично-естетичного виховання молодших школярів шляхом театралізації української народної пісні.

Музичне мистецтво традиційно розглядається як своєрідний засіб пізнання та вираження емоційного світу людини, воно сприяє успішному формуванню естетичної культури молодших школярів та естетичного відношення до дійсності. Успішне залучення молодших школярів до музичного мистецтва стає можливим за умови

практичного виховного впливу націленого на забезпечення системного характеру цього явища і розвитку структурних компонентів у їх взаємозв'язку.

На внутрішній емоційності музичного сприймання дійсності наголошував О. Костюк: «Переживання музики має бути емоційним, але емоцією воно не закінчується. В музиці ми через емоцію пізнається світ, а музика є потужним засобом емоційного пізнання» [4, с. 95]. Н. Ничкало відзначає, що емоційно-естетичне відношення, як естетичне почуття, є специфічним засобом засвоєння художньої дійсності. «Коли твір мистецтва, картина природи або людина викликають у мене естетичне почуття, то це означає, що вони не лише мені подобаються, у викликаному естетичному почутті я пізнаю специфічну якість, можливо саме пізнаю за допомогою почуття» [6, с. 14].

Музика виділяється серед інших мистецтв особливою силою безпосередньої дії, що пов'язана із здатністю не лише усвідомити ситуацію почуття, але й відтворити її. Використання музики на основі асоціативних зв'язків активізує інтуїтивні уявлення про емоції, що забезпечує розуміння емоційного характеру музики. «Саме музика широко охоплює усі інтуїтивні знання емоцій, що беруться людиною як із особистого досвіду, так і з спостережень за проявами переживань інших людей. Тому спроби тотального виведення емоційної виразності музики тільки з однієї будь-якої ознаки неправомірні» [4, с. 97].

Важливим завданням естетичного виховання є прояв переживання виразного змісту музики, який можливий в умовах його художнього змісту, безпосередньо в умовах зростаючої свідомості по відношенню до мистецтва та заглиблення в його зміст. Молодші школярі чуйні до музики, вони розрізняють прояв насолоди від форми і змісту. Через вираження емоцій музика відтворює «думки та образи», «картини природи», через естетичну емоцію людина пізнає світ. «Втрачаючи емоційну безпосередність по відношенню до художніх творів, людина втрачає саме естетичне відношення до них» [8, с. 25]. Крізь переживання звукової форми сприймання учні йдуть до осягнення ідейно-художнього змісту і насолоди від мелодії, гармонії, тембрів музики. Їм відкривається краса найтонших відчуттів власних емоцій.

Отже, театралізована діяльність молодших школярів є це колективною за своєю природою діяльністю. Вона містить в собі елементи театральної діяльності та реалізується в умовних педагогічних ситуаціях, спрямованих на розуміння навколишнього світу, збагачення і вдосконалення естетичного досвіду. В процесі театралізованої діяльності передбачається єдність урочної та позаурочної діяльності на основі особистісно зорієнтованого підходу. Таким чином, «формування естетичної культури молодших школярів у процесі театралізованої діяльності відображає рівень сформованості естетичної культури молодших школярів, яка містить мотиваційний, емоційно-когнітивний та діяльнісний компоненти» [7, с. 195]. Це, в першу чергу, як сприймання мистецтва театру, так і власної театралізованої діяльності, розуміння і оцінка діяльності інших. Має значення відчуття форми, композиції, емпатія, емоційне реагування, співпереживання; знання про мистецтво, засоби театрального мистецтва, розуміння і застосування понять та засобів сценічної виразності. Важливим фактором

є виникнення інтересу до театрального мистецтва, власної театралізованої діяльності, зокрема, ініціативність, інтенсивність відвідування театрів, прагнення учнів до театралізованої діяльності в урочний та позаурочний час. Вагомим чинником постають: оцінка дітьми театрального мистецтва, власної театралізованої діяльності та діяльності однолітків – здатність проаналізувати і зробити висновки щодо переглянутих вистав, сюжетів, засобів виразності, обґрунтованість оцінки виконавської творчості; володіння засобами театралізованої діяльності, асоціативна діяльність, регулярність застосування елементів творчості, самостійність виконання етюдів, вправ, самоусвідомлення, самовідчуття, впевненість при виконанні творчих завдань.

Представленні в статті деякі форми організації музично-естетичної роботи та театралізованої діяльності дітей молодшого шкільного віку, методичні рекомендації та ігрові прийоми щодо формування співочих навичок, підбору пісенного репертуару, вокально-хорової роботи, співочої установки й правила співу, співочого дихання, звукоутворення, розучування вокальних вправ, ритмодекламація, вокалізація, робота над чистотою інтонування, якістю звуковедення, охорони дитячого голосу, етапи роботи над інсценізацією пісні. Пропонуємо використовувати методичні пояснення до дитячих ігор з піснями, зразки ігор та пісень українських композиторів-класиків, як фактору успішного процесу вокально-естетичного виховання дітей. У відомій праці В.Верховинця «Весняночці» можна знайти ігри та пісні на такі теми.З наведених прикладів вчитель може уявити, коли та за яких умов діти можуть повторювати відомий репертуар, призначений для молодших школярів. Пісні та ігри можуть бути на різні теми. Яскравими картинами проходять перед дітьми різні пори року – весна, літо, осінь і зима, які назавжди запам'ятовуються. Зміни у явищах природи, людському оточенні, життя птахів, тварин дають чимало тем для оповідань, пояснень, творчих вправ. Наявність можливості робити екскурсії на природу – в ліс, на річку, задовольняють дитячу допитливість та цікавість, поглиблюють їхні знання і швидко розвивають розум дитини.

У процесі формування естетичної та музичної культури молодших школярів, а також залучення до театралізованої діяльності та інсценізації української народної пісні визначено низку методів, зокрема: словесні,наочні,практичні, дослідницькі методи та методи стимулювання та зацікавлення учні. Отже, словесні методи, це – творче читання, прослуховування виразного читання твору вчителем, читання напам'ять, звернення до казки, заучування слів ролі, мовне спілкування, обговорення сприйнятого тексту, бесіда за запитаннями і завданнями, метод активної дії слова на партнерів, та ін. До наочних методів відносяться методи пантоміми, демонстрація слайдів, аудіо та відеозаписів. Важливими є також практичні методи –ігрові та музичні імпровізації, добір пластичних дій, виразне проголошення реплік, пошук антонімічного образу. Дослідницький метод – це постановка завдання оцінити інсценівку або виставу. Методи стимулювання та зацікавлення учнів мають за мету сприяння розвитку естетичної та музичної культури молодших школярів, а також залучення до театралізованої діяльності та інсценізації української народної пісні,

залучення учнів до виступів перед аудиторією, створення предметно-просторового середовища. Цікавим є метод прикладу і наслідування та метод переконання.

Ми виділили основні принципи навчання співу дітей молодшого шкільного віку: цілеспрямованість, систематичність, плановість, що полягає в чіткому плануванні занять з дітьми, їх систематичність і цілеспрямованість; принцип диференційованого підходу до роботи з дітьми та обліку їх індивідуальних особливостей; принцип доброзичливості та відкритості [9, с. 28]. Після підбору пісенного репертуару починається вокально-хорова робота. У першу чергу, дітям нагадуються правила співочої установки і постійно контролюється їх виконання. Від того, наскільки вільно і, в той же час, активно відчуває себе дитина, залежить відповідний її фізичний стан, правильне дихання, необхідний характер звуку, емоційність. При навчанні дітей співу треба стежити за тим, як діти сидять, стоять, тримають голову, корпус, як відкривають ротovu порожнину під час співу.

На нашу думку, можна ще виділити основні завдання навчання дітей співу під час театралізованої діяльності, зокрема: виховання у дітей емоційної чуйності, любові та інтересу до співочої діяльності; формування й розвиток у дітей співочих навичок, дикції, виконавської майстерності; розширення музичного світогляду та уявлень про навколишній світ; засвоєння навичок хорового співу; розвиток дитячої пісенної творчості. Також, щоб розпочати навчання співу необхідно провести деякі дії: визначити діапазон звучання, тип та особливості голосу дитини, систематично зміцнювати його, створюючи сприятливу «звукову атмосферу», яка сприяє розвитку голосу і слуху. Координація голосу і слуху є найважливішою умовою розвитку співочих здібностей дітей. Необхідно постійно стежити, щоб діти співали і розмовляли без напруги, не наслідуючи надмірно гучного співу дорослих, роз'яснювати батькам шкідливість крикливого співу і розмови дітей [9, с. 122].

Важливим етапом є підбір пісенного репертуару та залучення до театралізованої діяльності й інсценізації української народної пісні – найголовніше і складне завдання - знайти пісню, яка була б співзвучна настрою дітей, відображала їх інтереси та уявлення про навколишній світ, духовно розвивала їх, була доступна для виконання. Для дітей слід підібрати різнохарактерний, доступний, цікавий матеріал, з допомогою якого можна вирішити різні проблеми розвитку вокальних навичок. Пісні зазвичай викликають цікавість і багато позитивних емоцій, створюють радісний настрій, виховують оптимістичний характер у дітей.

Таким чином, вирішенню завдань з формування естетичного відношення до музики сприяє використання інших видів мистецтва. Перевірено зміст і методику формування естетичної культури молодших школярів у процесі театралізованої діяльності, що передбачають єдність урочної та позаурочної діяльності. Визначено їх роль та місце в естетичному вихованні школярів. Внаслідок взаємодії різних видів мистецтва в учнів активізуються психічні процеси, що допомагають заглибленню в художній світ мистецтва.

Звертаючись до вищесказаного, можна зазначити, що у розвитку естетичного відношення до мистецтва як системного утворення розкриття педагогічного

потенціалу музично-естетичного виховання молодших школярів шляхом театралізації української народної пісні займає вагоме місце. На кожному етапі цього процесу спостерігається активне становлення духовного зв'язку, генерування естетичної ідеї, використання можливостей мистецтва, формування і прояв важливих сутніх сил дитини. Подальшого вивчення потребує педагогічне керування процесом формування естетичної культури молодших школярів у процесі театралізованої діяльності, емоційно-естетичного відношення до організації такої діяльності молодших школярів, що стимулює розвиток самостійного осмислення власних емоційних реакцій, вимагає ретельного добору музично-художнього та пісенного матеріалу, який містить яскраво виражену динаміку емоційних настроїв, взаємодію музично-виражальних засобів у створенні художніх образів, що відповідають віковим особливостям, інтересам і потребам учнів молодших класів.

У статті теоретично досліджено проблему музично-естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку шляхом театралізації української народної пісні та здійснено конкретизацію компонентів його організаційно-педагогічного процесу в структурі навчання і виховання дітей. У поступовому розвитку і збагаченні естетичне відношення долає шлях від спонтанного спілкування з мистецтвом до глибокого засвоєння художньо-естетичних явищ. З'ясовано педагогічний потенціал театралізації української народної пісні у формуванні особистості дітей молодшого шкільного віку та значення її як наукової категорії; проаналізовано сучасний стан сформованості досліджуваної якості – розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку та визначено роль театральної діяльності як чинника формування особистості дитини, а також окреслено основну роль використання української народної пісні як засобу розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку у реалізації реформування освітнього процесу в загальноосвітніх навчальних закладах.

Література

1. Lazarenko N. Brovchak L., Starovoit L. The development of musical intelligence in junior schoolchildren during the lessons of the artistic cycle. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume IV, May 24-25, 2019. P.422-439
2. Брилін Б. А., Бриліна В. Л., Годосієнко Н. Л. Інтеграційний потенціал мистецтва в розвитку естетичної культури молодших школярів / Наукові записки: зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв «Музичне мистецтво і освіта: досвід та інноваційні шляхи розвитку». Вінниця, 2019. С. 27-32.
3. Зязюн И. А. Эстетический опыт личности: формирование и сфера проявления. Київ.: Высшая школа, 1976. 174 с.
4. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. URL:http://www.yurinfo.org.ua/index.php?lang_id=1&menu_id=1182&articleid=165701#
5. Костюк О. Г. Сприймання музики і художня культура слухача. Київ: Наукова думка, 1985. 123 с.
6. Масол Л. М. Виховний потенціал мистецтва – джерело освітніх інновацій. *Мистецтво та освіта*. 2001. № 1. С. 2–5.

7. Ничкало Н. Г. Науково-методичне забезпечення мистецької освіти в Україні: від концепції до системи. *Теоретичні та методичні засади неперервної мистецької освіти* : зб. матеріалів науково-методологічного семінару. Чернівці: Зелена Буковина, 2007. С. 12–14.
8. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання: Навч.-метод. посібник. Київ:ІЗМН, 1997. 243 с.
9. Рудницька О. П. Вчись шанувати прекрасне. Київ: Муз. Україна, 1983. 111 с.
10. Сєрих Л.В. Розвиток естетичної культури молодших школярів у процесі театралізованої діяльності // Українська культура: питання історії, теорії, методики: Зб. матер. Всеукраїнської конф. студентів і молодих учених. Херсон, 2005 С. 119-122.

Л. Бровчак,

кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

L. Brovchak,

candidate of Pedagogical Sciences, associate professor,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy
State Pedagogical University

І. Дуб,

здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

I. Dub,

master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy
State Pedagogical University

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN ART LESSONS IN PRIMARY SCHOOL

***Анотація:** у статті представлені теоретичні аспекти використання інноваційних технологій на уроках мистецтва в початковій школі; сформульовано методичні рекомендації стосовно використання різних технологій на уроках в початковій школі.*

***Abstract:** the article presents theoretical aspects of the use of innovative technologies in art lessons in elementary school; methodical recommendations regarding the use of various technologies in elementary school lessons are formulated.*

***Ключові слова:** молодший школяр, технології, мистецтво, школа, ІКТ.*

***Keywords:** younger schoolboy, technology, art, school, ICT.*